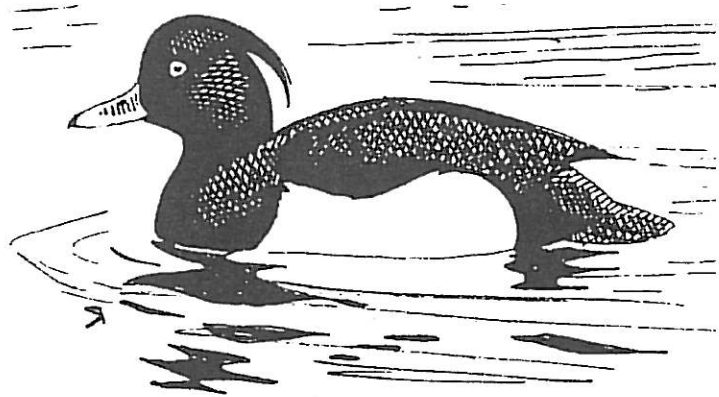

Toppand *Aythya fuligula*

Global utbredelse

I global målestokk er trolig toppanda den mest tallrike representanten for sin slekt. Den har en kontinuerlig utbredelse fra Stillehavskysten til Atlanterhavet tvers gjennom den palearktiske region. I Vest-Europa har den sitt tyngdepunkt i Fennoskandia, Storbritannia og Island, mens den sørover på Kontinentet finnes flekkvis i en rekke land.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Fra gammelt av har arten sitt utbredelsesmessige tyngdepunkt i Nord-Norge, og f.eks. på Finnmarksvidda er den blant de aller vanligste andeartene. Ved århundreskiftet startet imidlertid en vesentlig ekspansjon av artens utbredelsesområde og bestandsstørrelse i Vest-Europa, en ekspansjon som fortsatt pågår. I Norge ble ikke denne utviklingen påtakelig før rundt 1940, men i dag er toppanda en regelmessig og stedvis vanlig hekkefugl også mange steder i Sør-Norge. Forskjellene mellom Atlas-kartet og utbredelseskartet i Haftorn (1971) er vesentlige. Haftorn nevner for Vestlandet ett funn i Fyllingsdalen i Bergen, samt forekomst på Jæren. På Østlandet antyder Haftorn en del observasjoner i hekketida, men kun ett hekkefunn. Atlas-kartet viser ekspansjon siden 1970 i store deler av Sør-Norge, både langs kysten av Vestlandet, langs Sørlandskysten, rundt Oslofjorden, samt i sentrale deler av Sør-Norge (fjellstrøk).

Toppanda framviser stor, generell fleksibilitet i valg av hekkeområde. Den hekker likevel oftest i midtels næringsrike og grunne innsjøer, av og til også i brakkvannsområder. At innsjøene ikke er for dype, er viktig siden toppanda henter det aller meste av sin næring fra bunnen ved å dykke. Selv om enkeltvis hekkepar ikke er uvanlig, er et typisk trekk at man ofte finner konsentrasjoner av flere par når man først kommer over en hekkelokalitet for arten.

Reiret ligger vanligvis svært nær vannkanten, under en vierbusk eller skjult i ei tue av høyvokst gras. Der øyer med egnet vegetasjon finnes, foretrekkes gjerne disse. Reirene kan ofte ligge inne i tette måkekolonier.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Den norske hekkebestanden har vokst betydelig de siste tiårene. Enkelte setter dette i sammenheng med spredningen av hettemåke og fiskemåke (som den ofte hekker i kolonier med), og også tiltakende eutrofier-

ing av lavlandsinnsjøer i Sør-Norge. Det siste er i så fall neppe eneste årsak ettersom toppanda også har spredt seg til fjelltraktene i Sør-Norge. Et totalt bestandsanslag for Norge sett under ett er vanskelig å gi ettersom kvantitative data fra de viktigste hekkeområdene i Nord-Norge er få, men en forhåpentlig realistisk antydning kan være et sted mellom 7000-10.000 hekkende par.

Utviklingen i Rogaland kan stå som et eksempel for spredningen i Sør-Norge, selv om arten i dag nok har sterkere fotfeste her enn i de fleste andre sørnorske fylker. På slutten av 1800-tallet rapporterte Bahr (1896) toppanda som sjelden i Rogaland, mens Løvenskiold (1920) kun så en eneste toppand i Stavanger i 1918-19. Første hekkefunn ble gjort i 1957, og 3 år etter var den funnet hekkende ved 6 vatn og sett i hekketida ved 28 vatn på Jæren. I dag hekker arten vanlig mange steder i fylket, særlig på Låg-Jæren.

Hekkebiologi

Toppanda holder seg gjerne på vinter- og trekklokalityter i Norge til et stykke ut i mai, før den etablerer seg på hekkeplassene. En god del individer kan imidlertid oversomre på egnede lokaliteter, uten at dette innebærer hekketforsøk. Dette gjelder begge kjønn, men avgjort flest hanner. En skal følgelig ikke utelukke en viss overrepresentasjon av koder for mulig og sannsynlig hekking på Atlas-kartet. Hannen følger maken tett gjennom preleggings- og eggleggingstiden, men mange hanner eskorterer også makene gjennom rugepauser i første del av rugingen. Toppanda forsvarer ikke noe fast geografisk område som territorium.

I likhet med andre ender synes hekketidspunktet å være tilpasset den forventede toppen i klekking av fjærmygg, slik at ungene har lettvinnt og rik tilgang på næring de første ukene. Flere hunner kan legge egg i samme reir. De par som hekker i tette måkekolonier må åpenbart ha betydlige fordeler av dette, siden måkene selv kan være en hissige predator på toppandegg.

Trekkforhold

En god del toppender overvintrer i ferskvatn langs kysten av Sør-Norge, ellers overvintrer «våre» toppender i Storbritannia, Nederland og muligens Irland. Vinterbestanden i denne delen av Europa er vel 500.000 fugler. I kuldeperioder når ferskvatna fryser til, trekker toppendene på sjøen til grunne områder der.

Stein Byrkjeland

Toppand *Aythya fuligula*

291 ● Konstatert hekking

365 ● Sannsynlig hekking

184 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

